

Epistulae

Quintus Horatius Flaccus

Liber I

I

Prima dicte mihi, summa dicende Camena,
spectatum satis et donatum iam rude quaeris,
Maecenas, iterum antiquo me includere ludo?
Non eadem est aetas, non mens. Veianius armis
Herculis ad postem fixis latet abditus agro, 5
ne populum extrema totiens exoret harena.
Est mihi purgatum crebro qui personet aurem:
' Sole senescentem mature sanus equum, ne
peccet ad extremum ridendus et ilia ducat.'
Nunc itaque et uersus et cetera ludicra pono, 10
quid uerum atque decens, curo et rogo et omnis in hoc sum;
condo et compono quae mox depromere possim.
Ac ne forte roges quo me duce, quo Lare tuter;
nullius addictus iurare in uerba magistri,
quo me cumque rapit tempestas, deferor hospes. 15
Nunc agilis fio et mensor ciuilibus undis,
uirtutis uerae custos rigidusque satelles;
nunc in Aristippi furtim praecepta relabor
et mihi res, non me rebus subiungere conor.
Vt nox longa quibus mentitur amica, diesque 20
longa uidetur opus debentibus, ut piger annus
pupillis quos dura premit custodia matrum,
sic mihi tarda fluunt ingrataque tempora quae spem
consiliumque morantur agendi nauiter id quod
aeque pauperibus prodest, lucupletibus aequae, 25
aeque neglectum pueris senibusque nocebit.
Restat ut his ego me ipse regam solerque elementis.
Non possis oculo quantum contendere Lynceus,
non tamen idcirco contemnas lippus inungi;
nec, quia desperes inuicti membra Glyconis, 30
nodosa corpus nolis prohibere cheragra.
Est quadam prodire tenus, si non datur ultra.
Feruēt auaritia miseroque cupidine pectus:
sunt uerba et uoces quibus hunc lenire dolorem
possis et magnam morbi deponere partem. 35
Laudis amore tumes: sunt certa piacula quae te
ter pure lecto poterunt recreare libello.
Inuidus, iracundus, iners, uinosus, amator,
nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit,
si modo culturae patientem commodet aurem. 40
Virtus est uitium fugere et sapientia prima
stultitia caruisse. Vides, quae maxima credis
esse mala, exiguum censum turpemque repulsam,

quanto deuites animi capitisque labore;
 impiger extremos curris mercator ad Indos, 45
 per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes;
 ne cures ea quae stulte miraris et optas,
 discere et audire et meliori credere non uis?
 Quis circum pagos et circum compita pugnax
 magna coronari contemnat Olympia, cui spes, 50
 cui sit condicio dulcis sine puluere palmae?
 Vilius argentum est auro, uirtutibus aurum.
 ' O ~~ci~~ies, ciues, quaerenda pecunia primum est;
 uirtus post nummos!' ~~Haec~~ Ianus summus ab imo
 prodocet, haec recinunt iuuenes dictata senesque 55
 laeuo suspensi loculos tabulamque lacerto.
 Est animus tibi, sunt mores, est lingua fidesque,
 sed quadringentis sex septem milia desunt:
 plebs eris. At pueri ludentes: ' ~~Re~~eris' ~~iant~~,
 ' siæcte facies' : ~~hi~~ murus aeneus esto 60
 nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.
 Roscia, dic sodes, melior lex an puerorum est
 nenia, quae regnum recte facientibus offert,
 et maribus Curiis et decantata Camillis?
 Isne tibi melius suadet, qui 'rem facias, rem, 65
 si possis, recte, si non, quocumque modo rem,'
 ut propius spectes lacrimosa poemata Pupi,
 an qui Fortunae te responsare subperbae
 liberum et erectum praesens hortatur et aptat?
 Quodsi me populus Romanus forte roget, cur 70
 non ut porticibus sic iudiciis fruar isdem,
 nec sequar aut fugiam quae diligit ipse uel odit,
 olim quod uolpes aegroto cauta leoni
 respondit, referam: 'Quia me uestigia terrent,
 omnia te aduersum spectantia, nulla retrorsum.' 75
 Belua multorum es capitum. Nam quid sequar aut quem?
 Pars hominum gestit conducere publica; sunt qui
 frustis et pomis uiduas uenentur auaras
 excipiantque senes, quos in uiuaria mittant;
 multis occulto crescit res fenore. Verum 80
 esto aliis alios rebus studiisque teneri:
 idem eadem possunt horam durare probantes?
 ' Nullus in ~~re~~be sinus Bais praelucet amoenis' ,
 si dixit diues, lacus et mare sentit amorem
 festinantis eri; cui si uitiosa libido 85
 fecerit auspicium, cras ferramenta Teanum
 tolletis, fabri. Lectus genialis in aula est:
 nil ait esse prius, melius nil caelibe uita;
 si non est, iurat bene solis esse maritis.
 Quo teneam uoltus mutantem Protea nodo? 90
 Quid pauper? Ride: mutat cenacula, lectos,
 balnea, tonsores, conducto nauigio aequae

nauseat ac locuples, quem ducit priua triremis.
 Si curatus inaequali tonsore capillos
 occurri, rides; si forte subucula pexae 95
 trita subest tunicae, uel si toga dissidet impar,
 rides: quid, mea cum pugnat sententia secum,
 quod petiit spernit, repetit quod nuper omisit,
 aestuat et uitae disconuenit ordine toto,
 diruit, aedificat, mutat quadrata rotundis? 100
 Insanire putas sollemnia me neque rides
 nec medici credis nec curatoris egere
 a praetore dati, rerum tutela mearum
 cum sis et praue sectum stomacheris ob unguem
 de te pendentis, te respicientis amici. 105
 Ad summam: sapiens uno minor est Ioue, diues,
 liber, honoratus, pulcher, rex denique regum,
 praecipue sanus, nisi cum pituita molesta est.

II

Troiani belli scriptorem, Maxime Lolli,
 dum tu declamas Romae, Praeneste relegi;
 qui, quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
 plenius ac melius Chrysippo et Crantore dicit.
 Cur ita crediderim, nisi quid te distinet, audi. 5
 Fabula, qua Paridis propter narratur amorem
 Graecia barbariae lento conlisa duello,
 stultorum regum et populorum continet aestum.
 Antenor censet belli praecidere causam;
 quid Paris? Vt saluus regnet uiuatque beatus 10
 cogi posse negat. Nestor componere litis
 inter Pelidem festinat et inter Atriden;
 hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque.
 Qucquid delirant reges, plectuntur Achiui.
 Seditioe, dolis, scelere atque libidine et ira 15
 Iliacos intra muros peccatur et extra.
 Rursus, quid uirtus et quid sapientia possit,
 utile proposuit nobis exemplar Vlixen,
 qui domitor Troiae multorum prouidus urbes,
 et mores hominum inspexit, latumque per aequor, 20
 dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera multa
 pertulit, aduersis rerum inmersabilis undis.
 Sirenum uoces et Circae pocula nosti;
 quae si cum sociis stultus cupidusque bibisset,
 sub domina meretrice fuisset turpis et excors, 25

uixisset canis inmundus uel amica luto sus.
 Nos numerus sumus et fruges consumere nati,
 sponsi Penelopae nebulones Alcinoique
 in cute curanda plus aequo operata iuuentus,
 cui pulchrum fuit in medios dormire dies et 30
 ad strepitum citharae cessatum ducere curam.
 Vt iugulent hominem surgunt de nocte latrones;
 ut te ipsum serues, non expergisceris? Atqui
 si noles sanus, cures hydropicus; et ni
 posces ante diem librum cum lumine, si non 35
 intendes animum studiis et rebus honestis,
 inuidia uel amore uigil torquebere. Nam cur,
 quae laedunt oculum, festinas demere, siquid
 est animum, differs curandi tempus in annum?
 Dimidium facti, qui coepit, habet; sapere aude, 40
 incipe. Viuendi qui recte prorogat horam,
 rusticus expectat dum defluat amnis; at ille
 labitur et labetur in omne uolubilis aeuum.
 Quaeritur argentum puerisque beata creandis
 uxor, et incultae pacantur uomere siluae; 45
 quod satis est cui contingit, nil amplius optet.
 Non domus et fundus, non aeris aceruus et auri
 aegroto domini deduxit corpore febris,
 non animo curas; ualeat possessor oportet,
 si comportatis rebus bene cogitat uti. 50
 Qui cupit aut metuit, iuuat illum sic domus et res
 ut lippum pictae tabulae, fomenta podagram,
 auriculas citharae collecta sorde dolentis.
 Sincerum est nisi uas, quodcumque infundis acescit.
 Sperne uoluptates; nocet empti dolore uoluptas. 55
 Semper auarus eget; certum uoto pete finem.
 Inuidus alterius macrescit rebus opimis;
 inuidia Siculi non inuenere tyranni
 maius tormentum. Qui non moderabitur irae,
 infectum uolet esse, dolor quod suaserit et mens, 60
 dum poenas odio per uim festinat inulto.
 Ira furor breuis est; animum rege, qui nisi paret,
 imperat, hunc frenis, hunc tu compesce catena.
 Fingit equum tenera docilem ceruice magister
 ire uiam qua monstret eques; uenaticus, ex quo 65
 tempore ceruinam pellem latrauit in aula,
 militat in siluis catulus. Nunc adbibe puro
 pectore uerba puer, nunc te melioribus offer;
 quo semel est imbuta recens, seruabit odorem
 testa diu. Quodsi cessas aut strenuus anteis, 70
 nec tardum opperiri nec praecedentibus insto.

III

Iule Flore, quibus terrarum militet oris
Claudius Augusti priuignus, scire laboro.
Thracane uos Hebrusque niuali compede uinctus,
an freta uicinas inter currentia turris,
an pingues Asiae campi collesque morantur? 5
Quid studiosa cohors operum struit? Hoc quoque curo.
Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit?
Bella quis et paces longum diffundit in aeuum?
Quid Titius, Romana breui uenturus in ora,
Pindarici fontis qui non expalluit haustus, 10
fastidire lacus et riuos ausus apertos?
Vt ualet? Vt meminit nostri? Fidibusne Latinis
Thebanos aptare modos studet auspice Musa,
an tragica desaeuit et ampullatur in arte?
Quid mihi Celsus agit? Monitus multumque monendus, 15
priuatas ut quaeret opes et tangere uitet
scripta, Palatinus quaecumque recepit Apollo,
ne, si forte suas repetitum uenerit olim
grex auium plumas, moueat cornicula risum
furtiuis nudata coloribus. Ipse quid audes? 20
Quae circumuolitas agilis thyma? Non tibi paruom
ingenium, non incultum est et turpiter hirtum;
seu linguam causis acuis seu ciuica iura
respondere paras seu condis amabile carmen,
prima feres hederæ uictricis praemia. Quod si 25
frigida curarum fomenta relinquere posses,
quo te caelestis sapientia duceret, ires.
Hoc opus, hoc studium parui properemus et ampli,
si patriae uolumus, si nobis uiuere cari.
Debes hoc etiam rescribere, sit tibi curae 30
quantae conueniat Munatius? An male sarta
gratia nequiquam coit et rescinditur, ac uos
seu calidus sanguis seu rerum inscitia uexat
indomita ceruice feros? Vbicumque locorum
uiuitis, indigni fraternalium rumpere foedus, 35
pascitur in uestrum reditum uotiuua iuuenca.

IV

Albi, nostrorum sermonum candide iudex,
 quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
 Scribere quod Cassi Parmensis opuscula uincat,
 an tacitum siluas inter reptare salubris,
 curantem quicquid dignum sapiente bonoque est? 5
 Non tu corpus eras sine pectore; di tibi formam,
 di tibi diuitias dederunt artemque fruendi.
 Quid uoueat dulci nutricula maius alumno,
 qui sapere et fari possit quae sentiat, et cui
 gratia, fama, ualetudo contingat abunde, 10
 et mundus uictus non deficiente crumina?
 Inter spem curamque, timores inter et iras
 omnem crede diem tibi diluxisse supremum;
 grata superueniet quae non sperabitur hora.
 Me pinguem et nitidum bene curata cute uises, 15
 cum ridere uoles, Epicuri de grege porcum.

V

Si potes Archiacis conuiuia recumbere lectis
 nec modica cenare times holus omne patella,
 supremo te sole domi, Torquate, manebo.
 Vina bibes iterum Tauro diffusa palustris
 inter Minturnas Sinuessanumque Petrinum. 5
 Si melius quid habes, arcesse uel imperium fer.
 Iamdudum splendet focus et tibi munda supellex.
 Mitte leuis spes et certamina diuitiarum
 et Moschi causam; cras nato Caesare festus
 dat ueniam somnumque dies; impune licebit 10
 aestiuam sermone benigno tendere noctem.
 Quo mihi fortunam, si non conceditur uti?
 Parcus ob heredis curam nimiumque seuerus
 adsidet insano; potare et spargere flores
 incipiam patiarque uel inconsultus haberi. 15
 Quid non ebrietas dissignat? Operta recludit,
 spes iubet esse ratas, ad proelia trudit inertem,
 sollicitis animis onus eximit, addocet artis.
 Fecundi calices quem non fecere disertum,
 contracta quem non in parpertime solutum? 20
 Haec ego procurare et idoneus imperor et non
 inuitus, ne turpe toral, ne sordida mappa
 conruget naris, ne non et cantharus et lanx
 ostendat tibi te, ne fidos inter amicos
 sit qui dicta foras eliminat, ut coeat par 25

iungaturque pari. Butram tibi Septiciumque,
et nisi cena prior potiorque puella Sabinum
detinet, adsumam. Locus est et pluribus umbris,
sed nimis arta premunt olidae conuiuia caprae.
Tu quotus esse uelis rescribe, et rebus omissis 30
atria seruantem postico falle clientem.

VI

Nil admirari prope res est una, Numici,
solaque quae possit facere et seruare beatum.
Hunc solem et stellas et decedentia certis
tempora momentis sunt qui formidine nulla
imbuti spectent. Quid censes munera terrae, 5
quid maris extremos Arabas ditantis et Indos?
Ludicra quid, plausus et amici dona Quiritis?
Quo spectanda modo, quo sensu credis et ore?
Qui timet his aduersa, fere miratur eodem
quo cupiens pacto; pauor est utrubique molestus, 10
inprouisa simul species exterret utrumque.
Gaudeat an doleat, cupiat metuatne, quid ad rem,
si, quicquid uidit melius peiusue sua spe,
defixis oculis animoque et corpore torpet?
Insani sapiens nomen ferat, aequus iniqui, 15
ultra quam satis est uirtutem si petat ipsam.
I nunc, argentum et marmor uetus aeraque et artis
suspice, cum gemmis Tyrios mirare colores;
gaude quod spectant oculi te mille loquentem;
nauos mane forum et uespertinus pete tectum, 20
ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mutus et (indignum, quod sit peioribus ortus)
hic tibi sit potius quam tu mirabilis illi.
Quicquid sub terra est, in apricum proferet aetas,
defodiet condetque nitentia. Cum bene notum 25
porticus Agrippae et uia te conspexerit Appi,
ire tamen restat, Numa quo deuenit et Ancus.
Si latus aut renes morbo temptantur acuto,
quaere fugam morbi. Vis recte uiuere (quis non?):
si uirtus hoc una potest dare, fortis omissis 30
hoc age deliciis. Virtutem uerba putas et
lucum ligna: caue ne portus occupet alter,
ne Cibratica, ne Bithyna negotia perdas;
mille talenta rotundentur, totidem altera, porro et
tertia succedant et quae pars quadrat aceruum. 35

Scilicet uxorem cum dote fidemque et amicos
 et genus et formam regina Pecunia donat,
 ac bene nummatum decorat Suadela Venusque.
 Mancupii locuples eget aeris Cappadocum rex;
 ne fueris hic tu. Chlamydes Lucullus, ut aiunt, 40
 si posset centum scaenae praebere rogatus,
 ' Qui possuntot?' ait; ' amen et quaeram et quot habebo
 mittam!'; post paulo scribit sibi milia quinque
 esse domi chlamydum; partem uel tolleret omnis.
 Exilis domus est, ubi non et multa supersunt 45
 et dominum fallunt et prosunt furibus. Ergo
 si res sola potest facere et seruare beatum,
 hoc primus repetas opus, hoc postremus omittas.
 Si fortunatum species et gratia parestat,
 mercemur seruum, qui dictet nomina, laeuum 50
 qui fodicet latus et cogat trans pondera dextram
 porrigere: ' Hi multum in Fabia ualet, ille Velina;
 cui libet his fascis dabit eripietque curule
 cui uolet inportunus ebur. ' Fiter' , ' Patadde;
 ut cuique est aetas, ita quemque facetus adopta. 55
 Si bene qui cenat bene uiuit, lucet, eamus
 quo ducit gula, piscemur, uenemur, ut olim
 Gargilius, qui mane plagas, uenabula, seruos
 differtum transire forum populumque iubebat,
 unus ut e multis populo spectante referret 60
 emptum mulus aprum. Crudi tumidique lauemur,
 quid deceat, quid non obliti, Caerite cera
 digni, remigium uitiosum Ithacensis Vlixei,
 cui potior patria fuit interdicta uoluptas.
 Si, Mimnermus uti censet, sine amore iocisque
 nil est iucundum, uiuas in amore iocisque. 65
 Viue, uale. Siquid nouisti rectius istis,
 candidus inperiti; si nil, his utere mecum.

VII

Quinque dies tibi pollicitus me rure futurum,
 Sextilem totum mendax desideror. Atqui,
 si me uiuere uis sanum recteque ualentem,
 quam mihi das aegro, dabis aegrotare timenti,
 Maecenas, ueniam, dum ficus prima calorque 5
 dissignatorem decorat lictoribus atris,
 dum pueris omnis pater et matercula pallet.
 Officiosaque sedulitas et opella forensis

adducit febris et testamenta resignat.
 Quodsi bruma niues Albanis inlinet agris, 10
 ad mare descendet uates tuus et sibi parcet
 contractusque leget; te, dulcis amice, reuiset
 cum Zephyris, si concedes, et hirundine prima.
 Non quo more piris uesci Calaber iubet hospes
 tu me fecisti locupletem. ' ~~V~~erere, sodes.' 15
 'Tam satis est.' ' At tu, ~~q~~antum uis, tolle.' 'Benigne.'
 ' Non inuis feris pueris munuscula paruis.'
 ' ~~T~~am teneor dono quam si dimittar onustus.'
 ' Vt ~~h~~iet; haec porcis hodie comedenda relinques.'
 Prodigus et stultus donat quae spernit et odit; 20
 haec seges ingratos tulit et feret omnibus annis.
 Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratus,
 nec tamen ignorat quid distent aera lupinis;
 dignum praestabo me etiam pro laude merentis.
 Quodsi me noles usquam discedere, reddes 25
 forte latus, nigros angusta fronte capillos,
 reddes dulce loqui, reddes ridere decorum et
 inter uina fugam Cinarae maerere proteruae.
 Forte per angustam tenuis uolpecula rimam
 repserat in cumeram frumenti, pastaque rursus 30
 ire foras pleno tendebat corpore frustra;
 cui mustela procul: 'Si uis' ~~i~~ 'effugere istinc,
 macra cauum repetes artum, quem macra subisti.'
 Hac ego si compellor imagine, cuncta resigno;
 nec somnum plebis laudo satur altilium nec 35
 otia diuitiis Arabum liberrima muto.
 Saepe uerecundum laudasti rexque paterque
 audisti coram nec uerbo parcius absens;
 inspice si possum donata reponere laetus.
 Haud male Telemachus, proles patientis Vlixei: 40
 ' Non ~~as~~saptus equis Ithace locus, ut neque planis
 porrectus spatiis nec multae prodigus herbae;
 Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.'
 Paruum parua decent; mihi iam non regia Roma,
 sed uacuum Tibur placet aut inbelle Tarentum. 45
 Strenuus et fortis causisque Philippus agendis
 clarus, ab officiis octauam circite horam
 dum redit atque foro nimium distare Carinas
 iam grandis natu queritur, conspexit, ut aiunt,
 adrasum quendam uacua tonsoris in umbra 50
 cultello proprios purgantem leniter unguis.
 ' ~~D~~ometri' ~~q~~uer hic non laeue iussa Philippi
 accipiebat) 'abi, quaere et refer, unde domo, quis,
 cuius fortunae, quo sit patre quoue patrono.'
 It, redit et narrat Volteium nomine Menam, 55
 praeconem, tenui censu, sine crimine, notum
 et properare loco et cessare, et quaerere et uti,

gaudentem paruisque sodalibus et lare certo
et ludis et post decisa negotia Campo.

' Scitū libet ex ipso quodcumque refers; dic 60
ad cenam ueniat.' Non sane credere Mena,
mirari secum tacitus. Quid multa?' ' Benigna,
respondet. ' Negat ille mihi?' ' Negat improbus et te
neglegit aut horret.' ' Volūm mane Philippus
uilia uendentem tunicato scruta popello 65
occupat et saluere iubet prior; ille Philippo
excusare laborem et mercennaria uincla,
quod non mane domum uenisset, denique quod non
prouidisset eum. ' Sic ignouiss putato
me tibi, si cenas hodie mecum.' ' Vt libet.' ' Ergo 70
post nonam uenies; nunc i, rem strenuus auge.'
Vt uentum ad cenam est, dicenda tacenda locutus
tandem dormitum dimittitur. Hic ubi saepe
occultum uisus decurrere piscis ad hamum,
mane cliens et iam certus conuiuia, iubetur 75
rura suburbana indictis comes ire Latinis.
Impositus mannis aruum caelumque Sabinum
non cessat laudare. Videt ridetque Philippus,
et sibi dum requiem, dum risus undique quaerit,
dum septem donat sestertia, mutua septem 80
promittit, persuadet uti mercetur agellum.
Mercatur. Ne te longis ambagibus ultra
quam satis est morer, ex nitido fit rusticus atque
sulcos et uineta crepat mera, praeparat ulmos,
inmoritur studiis et amore senescit habendi. 85
Verum ubi oues furto, morbo periere capellae,
spem mentita seges, bos est enectus arando,
offensu damnis media de nocte caballum
arripit iratusque Philippi tendit ad aedis.
Quem simul aspexit scabrum intonsumque Philippus: 90
' Deus' ai 'Voltei, nimis attentusque uideris
esse mihi.' ' Polme miserum, patrone, uocares,
si uelles' inquit ' erum mihi ponere nomen.
Quod te per Genium dextramque deosque Penatis
obsecro et obtestor, uitae me redde priori.' 95
Qui semel aspexit quantum dimissa petitis
praestent, mature redeat repetatque relictā.
Metiri se quemque suo modulo ad pede uerum est.

Celso gaudere et bene rem gerere Albinouano
Musa rogata refer, comiti scribaeque Neronis.
Si quaeret quid agam, dic multa et pulchra minantem
uiuere nec recte nec suauius, haud quia grando
contunderit uitis oleamque momorderit aestus, 5
nec quia longinquis armentum aegrotet in agris,
sed quia mente minus ualidus quam corpore toto
nil audire uelim, nil discere, quod leuet aegrum,
fidis offender medicis, irascar amicis,
cur me funesto properent arcere ueterno, 10
quae nocuere sequar, fugiam quae profore credam,
Romae Tibur amem, uentosus Tibure Romam.
Post haec, ut ualeat, quo pacto rem gerat et se,
ut placeat iuueni, percontare, utque cohorti.
Si dicet ' æcte', primum gaudere, subinde 15
praeceptum auriculis hoc instillare memento:
' Vt tu funam, sic nos te, Celse, feremus.'

IX

Septimius, Claudi, nimirum intellegit unus,
quanti me facias; nam cum rogat et prece cogit,
scilicet ut tibi se laudare et tradere coner,
dignum mente domoque legentis honesta Neronis,
munere cum fungi propioris censet amici, 5
quid possim uidet ac nouit me ualdius ipso.
Multa quidem dixi cur excusatus abirem,
sed timui mea ne finxisse minora putarer,
dissimulator opis propriae, mihi commodus uni.
Sic ego, maioris fugiens opprobria culpae, 10
frontis ad urbanae descendi praemia. Quodsi
depositum laudas ob amici iussa pudorem,
scribe tui gregis hunc et fortem crede bonumque.

X

Vrbis amatorem Fuscum saluere iubemus
ruris amatores, hac in re scilicet una
multum dissimiles, ad cetera paene gemelli

fraternis animis, quicquid negat alter, et alter,
 adnuimus pariter, uetuli notique columbi. 5
 Tu nidum seruas, ego laudo ruris amoeni
 riuos et musco circumlita saxa nemusque.
 Quid quaeris? Viuo et regno, simul ista reliqui
 quae uos ad caelum fertis rumore secundo,
 utque sacerdotis fugitiuus liba recuso, 10
 pane egeo iam mellitis potiore placentis.
 Viuere naturae si conuenienter oportet,
 ponendaeque domo quaerenda est area primum,
 nouistine locum potiore rure beato?
 Est ubi plus tepeant hiemes, ubi gratior aura 15
 leniat et rabiem Canis et momenta Leonis,
 cum semel accepit Solem furibundus acutum?
 Est ubi diuellat somnos minus inuida cura?
 Deterius Libycis olet aut nitet herba lapillis?
 Purior in uicis aqua tendit rumpere plumbum 20
 quam quae per pronum trepidat cum murmure riuum?
 Nempe inter uarias nutritur silua columnas,
 laudaturque domus longos quae prospicit agros.
 Naturam expelles furca, tamen usque recurret
 et mala perrumpet furtim fastidia uictrix. 25
 Non qui Sidonio contendere callidus ostro
 nescit Aquinatem potantia uellera fucum
 certius accipiet damnum propiusue medullis
 quam qui non poterit uero distinguere falsum.
 Quem res plus nimio delectauere secundae, 30
 mutatae quatient. Siquid mirabere, pones
 inuitus. Fuge magna; licet sub paupere tecto
 reges et regum uita praecurrere amicos.
 Ceruus equum pugna melior communibus herbis
 pellebat, donec minor in certamine longo 35
 implorauit opes hominis frenumque recepit;
 sed postquam uictor uiolens discessit ab hoste,
 non equitem dorso, non frenum depulit ore.
 Sic, qui pauperiem ueritus potiore metallis
 libertate caret, dominum uehet improbus atque 40
 seruiet aeternum, quia paruo nesciet uti.
 Cui non conueniet sua res, ut calceus olim
 si pede maior erit, subuertet, si minor, uret.
 Laetus sorte tua uiues sapienter, Aristi,
 nec me dimittes incastigatum, ubi plura 45
 cogere quam satis est ac non cessare uidebor.
 Imperat aut seruit collecta pecunia cuique,
 tortum digna sequi potius quam ducere funem.
 Haec tibi dictabam post fanum putre Vacunae,
 excepto quod non simul esses cetera laetus. 50

XI

Quid tibi uisa Chios, Bullati, notaque Lesbos,
quid concinna Samos, quid Croesi regia Sardis,
Zmyrna quid et Colophon? Maiora minoraue fama,
cunctane prae Campo et Tiberino flumine sordent?
An uenit in uotum Attalicis ex urbibus una? 5
An Lebedum laudas odio maris atque uiarum?
Scis Lebedus quid sit: Gabiis desertior atque
Fidenis uicus; tamen illic uiuere uellem,
oblitusque meorum, obliuiscendus et illis,
Neptunum procul e terra spectare furentem. 10
Sed neque qui Capua Romam petit, imbre lutoque
aspersus uolet in caupona uiuere; nec qui
frigus collegit, furnos et balnea laudat
ut fortunatam plene praestantia uitam;
nec si te ualidus iactauerit Auster in alto, 15
idcirco nauem trans Aegaeum mare uendas.
Incolumi Rhodos et Mytilene pulchra facit quod
paenula solstitio, campestre niualibus auris,
per brumam Tiberis, Sextili mense caminus.
Dum licet ac uoltum seruat Fortuna benignum, 20
Romae laudetur Samos et Chios et Rhodos absens.
Tu quamcumque deus tibi fortunauerit horam
grata sume manu neu dulcia differ in annum,
ut quocumque loco fueris uixisse libenter
te dicas; nam si ratio et prudentia curas, 25
non locus effusi late maris arbiter aufert,
caelum, non animum mutant, qui trans mare currunt.
Strenua non exercet inertia; nauibus atque
quadrigis petimus bene uiuere. Quod petis, hic est,
est Vlubris, animus si te non deficit aequus. 30

XII

Fructibus Agrippae Siculis quos colligis, Icci,
si recte frueris, non est ut copia maior
ab Ioue donari possit tibi; tolle querellas;
pauper enim non est cui rerum suppetit usus.
Si uentri bene, si lateri est pedibusque tuis, nil 5

diuitiae poterunt regales addere maius.
 Si forte in medio positorum abstemius herbis
 uiuis et urtica, sic uiues protinus, ut te
 confestim liquidus Fortunae riuus inauret,
 uel quia naturam mutare pecunia nescit 10
 uel quia cuncta putas una uirtute minora.
 Miramur, si Democriti pecus edit agellos
 cultaque, dum peregre est animus sine corpore uelox,
 cum tu inter scabiem tantam et contagia lucri
 nil paruum sapias et adhuc sublimia cures; 15
 quae mare compescant causae, quid temperet annum,
 stellae sponte sua iussaene uagentur et errent,
 quid premat obscurum lunae, quid proferat orbem,
 quid uelit et possit rerum concordia discors,
 Empedocles an Stertinium deliret acumen? 20
 Verum, seu piscis seu porrum et caepe trucidas,
 utere Pompeio Grospho et, siquid petet, ultro
 defer; nil Grosphus nisi uerum orabit et aequum.
 Vilis amicorum est annona, bonis ubi quid dest.
 Ne tamen ignores quo sit Romana loco res, 25
 Cantaber Agrippae, Claudii uirtute Neronis
 Armenius cecidit; ius imperiumque Prahates
 Caesaris accepit genibus minor; aurea fruges
 Italiae pleno defundit Copia cornu.

XIII

Vt proficiscentem docui te saepe diuque,
 Augusto reddes signata uolumina, Vinni,
 si ualidus, si laetus erit, si denique poscet;
 ne studio nostri pecces odiumque libellis
 sedulus inportes opera uehemente minister. 5
 Si te forte meae grauis uret sarcina chartae,
 abicito potius quam quo perferre iuberis
 clitellas ferus inpingas Asinaeque paternum
 cognomen uertas in risum et fabula fias.
 Viribus uteris per cliuos, flumina, lamas. 10
 Victor propositi simul ac perueneris illuc,
 sic positum seruabis onus, ne forte sub ala
 fasciculum portes librorum, ut rusticus agnum,
 ut uinosa glomus furtiuae Pyrria lanae,
 ut cum pilleolo soleas conuiuia tribulis. 15
 Ne uolgo narres te sudauisse ferendo
 carmina quae possint oculos aurisque morari

Caesaris; oratus multa prece, nitere porro.
Vade, uale, caue ne titubes mandataque frangas.

XIV

Vilice siluarum et mihi me reddentis agelli,
quem tu fastidis habitatum quinque focis et
quinque bonos solitum Variam dimittere patres,
certemus spinas animone ego fortius an tu
euellas agro, et melior sit Horatius an res. 5
Me quamuis Lamiae pietas et cura moratur,
fratrem maerentis, raptio de fratre dolentis
insolabiliter, tamen istuc mens animusque
fert et amat spatiis obstantia rumpere claustra.
Rure ego uiuentem, tu dicis in urbe beatum; 10
cui placet alterius, sua nimirum est odio sors,
stultus uterque locum inmeritum causatur inique;
in culpa est animus, qui se non effugit umquam.
Tu mediastinus tacita prece rura petebas,
nunc urbem et ludos et balnea uilicus optas; 15
me constare mihi scis et discedere tristem,
quandocumque trahunt inuisa negotia Romam.
Non eadem miramur; eo disconuenit inter
meque et te; nam quae deserta et inhospita tesqua
credis, amoena uocat mecum qui sentit, et odit 20
quae te pulchra putas. Fornix tibi et uncta popina
incutiunt urbis desiderium, uideo, et quod
angulus iste feret piper et tus ocius uua,
nec uicina subest uinum praebere taberna
quae possit tibi, nec meretrix tibicina, cuius 25
ad strepitum salias terrae grauis; et tamen urges
iam pridem non tacta ligonibus arua bouemque
disiunctum curas et strictis frondibus explas;
addit opus pigro riuus, si decidit imber,
multa mole docendus aprico parcere prato. 30
Nunc age, quid nostrum concentum diuidat, audi.
Quem tenues decuere togae nitidique capilli,
quem scis immunem Cinarae placuisse rapaci,
quem bibulum liquidum media de luce Falerni,
cena breuis iuuat et prope riuum somnus in herba; 35
nec luisse pudet, sed non incidere ludum.
Non istic obliquo oculo mea commoda quisquam
limat, non odio obscuro morsuque uenenat;
rident uicini glaebas et saxa mouentem.

Cum seruis urbana diaria rodere mauis; 40
horum tu in numerum uoto ruis, inuidet usum
lignorum et pecoris tibi calo argutus et horti.
Optat ephippia bos piger, optat arare caballus;
quam scit uterque, libens, censebo, exerceat artem.

XV

Quae sit hiems Veliae, quod caelum, Vala, Salerni,
quorum hominum regio et qualis uia (nam mihi Baias
Musa superuacuas Antonius, et tamen illis
me facit inuisum, gelida cum perluor unda
per medium frigus; sane murteta relinqui 5
dictaque cessantem neruis elidere morbum
sulpura contemni uicus gemit, inuidus aegris
qui caput et stomachum supponere fontibus audent
Clusinis Gabiosque petunt et frigida rura.
Mutandus locus est et deuersoria nota 10
praeteragendus equus. ' Quoendis? Non mihi Cumas
est iter aut Baias' , laua stomachosus habena
dicet eques; sed equi frenato est auris in ore);
maior utrum populum frumenti copia pascat,
collectosne bibant imbres puteosne perennis 15
iugis aquae (nam uina nihil moror illius orae;
rure meo possum quiduis perferre patique;
ad mare cum ueni, generosum et lene requiro,
quod curas abigat, quod cum spe diuite manet
in uenas animumque meum, quod uerba ministret, 20
quod me Lucanae iuuenem commendet amicae);
tractus uter pluris lepores, uter educet apros,
utra magis piscis et echinos aequora celent,
pinguis ut inde domum possim Phaeaxque reuerti,
scribere te nobis, tibi nos adcredere par est. 25
Maenius, ut tebus maternis atque paternis
fortiter absumptis urbanus coepit haberi
scurra, uagus non qui certum praesepe teneret,
inpransus non qui ciuem dinosceret hoste,
quaelibet in quemuis opprobria fingere saeuus, 30
pernicies et tempestas barathrumque macelli,
quicquid quaesierat, uentri donabat auaro.
Hic ubi nequitiae fautoribus et timidis nil
aut paulum abstulerat, patinas cenabat omasi,
uilis et agninae, tribus ursis quod satis esset, 35
scilicet ut uentres lamna candente nepotum

diceret urendos correctus Bestius. Idem,
 quicquid erat nactus praedae maioris, ubi omne
 uerterat in fumum et cinerem: ' Non ~~haec~~ miror' ,
 aiebat, ' si qui comedunt bona, cum sit obeso 40
 nil melius turdo, nil uolua pulchrius ampla' .
 Nimirum hic ego sum; nam tuta et paruola laudo,
 cum res deficiunt, satis inter uilia fortis;
 uerum ubi quid melius contingit et unctius, idem
 uos sapere et solos aio bene uiuere, quorum 45
 conspicitur nitidis fundata pecunia uillis.

XVI

Ne perconteris, fundus meus, optime Quincti,
 aruo pascat erum an bacis opulentet oliuae,
 pomisne et pratis an amicta uitibus ulmo,
 scribetur tibi forma loquaciter et situs agri.
 Continui montes, ni dissocientur opaca 5
 ualle, sed ut ueniens dextrum latus aspiciat sol,
 laeuum discedens curru fugiente uaporet.
 Temperiem laudes. Quid, si rubicunda benigni
 corna uepres et pruna ferant, si quercus et ilex
 multa fruge pecus, multa dominum iuuet umbra? 10
 Dicas adductum propius frondere Tarentum.
 Fons etiam riuo dare nomen idoneus, ut nec
 frigidior Thraecam nec purior ambiat Hebrus,
 infirmo capiti fluit utilis, utilis aluo.
 Hae latebrae dulces et, iam si credis, amoenae 15
 incolumem tibi me praestant septembribus horis.
 Tu recte uiuis, si curas esse quod audis.
 Iactamus iam pridem omnis te Roma beatum;
 sed uereor, ne cui de te plus quam tibi credas
 neue putes alium sapiente bonoque beatum, 20
 neu, si te populus sanum recteque ualentem
 dictitet, occultam febrem sub tempus edendi
 dissimules, donec manibus tremor incidat unctis.
 Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.
 Siquis bella tibi terra pugnata marique 25
 dicat et his uerbis uacuas permulceat auris:
 ' ~~Tu~~ magis saluum populus uelit an populum tu,
 seruet in ambiguo qui consulit et tibi et urbi
 Iuppiter' Augusti laudes adgnosceris possis;
 cum pateris sapiens emendatusque uocari, 30
 respondesne tuo, dic sodes, nomine? 'Nempe

uir bonus et prudens dici delector ego ac tu.
 Qui dedit hoc hodie, cras si uolet auferet, ut, si
 detulerit fasces indigno, detrahet idem.
 Pone, meum est,' inquit; pono tristisque recedo. 35'
 Idem si clamet furem, neget esse pudicum,
 contendat laqueo collum pressisse paternum,
 mordeat opprobriis falsis mutemque colores?
 Falsus honor iuuat et mendax infamia terret
 quem nisi mendosum et medicandum? Vir bonus est quis? 40
 ' Qui consulta patrum, qui leges iuraque seruat,
 quo multae magnaecque secantur iudice lites,
 quo res sponsore et quo causae teste tenentur.'
 Sed uidet hunc omnis domus et uicinia tota
 introrsum turpem, speciosum pelle decora. 45
 ' Nec furtum feci nec fugi,' si mihi dicat
 seruos: ' Haec pretium, loris non ureris', aio.
 ' Non hominem occidi.' ' Non spes in cruce coruos.'
 ' Sum bonus et frugi.' Renuit negatque Sabellus.
 Cautus enim metuit foueam lupus accipiterque 50
 suspectos laqueos et opertum miluus hamum.
 Oderunt peccare boni uirtutis amore;
 tu nihil admittes in te formidine poenae;
 sit spes fallendi, miscebis sacra profanis.
 Nam de mille fabae modiis cum subripis unum, 55
 damnum est, non facinus mihi pacto lenius isto.
 Vir bonus, omne forum quem spectat et omne tribunal,
 quandocumque deos uel porco uel boue placat:
 'Iane pater!' lae, clare cum dixit: 'Apollo!
 labra mouet, metuens audiri: ' Pulchra Lauerna, 60
 da mihi fallere, da iusto sanctoque uideri,
 noctem peccatis et fraudibus obice nubem.'
 Qui melior seruo, qui liberior sit auarus,
 in triuiis fixum cum se demittit ob assem,
 non uideo; nam qui cupiet, metuet quoque, porro 65
 qui metuens uiuet, liber mihi non erit umquam.
 Perdidit arma, locum uirtutis deseruit, qui
 semper in augenda festinat et obruitur re.
 Vendere cum possis captiuum, occidere noli;
 seruiet utiliter; sine pascat durus aretque, 70
 nauiget ac mediis hiemet mercator in undis,
 annonae prosit, portet frumenta penusque.
 Vir bonus et sapiens audebit dicere: ' Entheu,
 rector Thebarum, quid me perferre patique
 indignum coges?' ' Adam bona.' ' Nepe pecus, rem, 75
 lectos, argentum; tollas licet.' Ih manicis et
 compedibus saeue te sub custode tenebo.'
 'Ipse deus, simul atque uolam, me soluet.' Opinor
 hoc sentit: 'Moriar'. Mors ultima linea rerum est.

XVII

Quamuis, Scaeuā, satis per te tibi consulis et scis,
 quo tandem pacto deceat maioribus uti,
 disce, docendus adhuc quae censet amicus, ut si
 caecus iter monstrare uelit; tamen aspice, siquid
 et nos, quod cures proprium fecisse, loquamur. 5
 Si te grata quies et primam somnus in horam
 delectat, si te puluis strepitusque rotarum,
 si laedit caupona, Ferentinum ire iubebo;
 nam neque diuitibus contingunt gaudia solis,
 nec uixit male, qui natus moriensque fefellit. 10
 Si prodesse tuis pauloque benignus ipsum
 te tractare uoles, accedes siccus ad unctum.
 ' Spranderet holus patienter, regibus uti,
 nollet Aristippus.' ' Sciret regibus uti,
 fastidiret holus qui me notat.' Vtius horum 15
 uerba probes et facta, doce, uel iunior audi
 cur sit Aristippi potior sententia. Namque
 mordacem Cynicum sic eludebat, ut aiunt:
 ' Scror ego ipse mihi, populo tu; rectius hoc et
 splendidius multo est. Equus ut me portet, alat rex, 20
 officium facio; tu poscis uilia, uerum
 dante minor, quamuis fers te nullius egentem.'
 Omnis Aristippum decuit color et status et res,
 temptantem maiora fere, praesentibus aequum,
 contra, quem duplici panno patientia uelat, 25
 mirabor, uitae uia si conuersa decebit.
 Alter purpureum non expectabit amictum;
 quidlibet indutus celeberrima per loca uadet
 personamque feret, non inconcinnus utramque;
 alter Miletī textam cane peius et angui 30
 uitabit chlanidem, morietur frigore, si non
 rettuleris pannum; refer et sine uiuat ineptus.
 Res gerere et captos ostendere ciuibus hostis
 attingit solium Iouis et caelestia temptat;
 principibus placuisse uiris non ultima laus est. 35
 Non cuiuis homini contingit adire Corinthum.
 Sedit qui timuit ne non succederet; esto;
 quid? Qui peruenit, fecitne uiriliter? Atqui
 hic est aut nusquam quod quaerimus. Hic onus horret,
 ut paruis animis et paruo corpore maius; 40
 hic subit et perfert. Aut uirtus nomen inane est,
 aut decus et pretium recte petit experiens uir.

Coram rege suo de paupertate tacentes
 plus poscente ferent; distat, sumasne prudenter
 an rapias; atqui rerum caput hoc erat, hic fons. 45
 'Indotata mihi soror est, paupercula mater,
 et fundus nec uendibilis nec pascere firmus' ,
 qui dicit, clamat: ' Vitum date!' ; scicit alter:
 ' Emihi'; diuiduo findetur munere quadra.
 Sed tacitus pasci si posset coruus, haberet 50
 plus dapis et rixae multo minus inuidiaeque.
 Brundisium comes aut Surrentum ductus amoenum
 qui queritur salebras et acerbum frigus et imbres,
 aut cistam effractam et subducta uiatica plorat, 55
 nota refert meretricis acumina, saepe catellam,
 saepe periscelidem raptam sibi flentis, uti mox
 nulla fides damnis uerisque doloribus adsit.
 Nec semel inrisus triuiis attollere curat
 fracto crure planum, licet illi plurima manet
 lacrima, per sanctum iuratus dicat Osirim: 60
 ' Cedite, non ludo; crudeles, tollite claudum.'
 ' Quere peregrinum' , uenia rauca reclamat.

XVIII

Si bene te noui, metues, liberrime Lolli,
 scurrantis speciem praebere, professus amicum.
 Vt matrona meretrici dispar erit atque
 discolor, infido scurrae distabit amicus.
 Est huic diuersum uitio uitium prope maius, 5
 asperitas agrestis et inconcinna grauisque,
 quae se commendat tonsa cute, dentibus atris,
 dum uolt libertas dici mera ueraque uirtus.
 Virtus est medium uitiorum et utrimque reductum.
 Alter in obsequium plus aequo pronus et imi 10
 derisor lecti sic nutum diuitis horret,
 sic iterat uoces et uerba cadentia tollit,
 ut puerum saeuo credas dictata magistro
 reddere uel partis mimum tractare secundas;
 alter rixatur de lana saepe caprina, 15
 propugnat nugis armatus: 'Scilicet, ut non
 sit mihi prima fides et, uere quod placet, ut non
 acriter elatrem? Pretium aetas altera sordet.'
 Ambigitur quid enim? Castor sciat an Docilis plus,
 Brundisium Minuci melius uia ducat an Appi. 20
 Quem damnosa Venus, quem praeceps alea nudat,

gloria quem supra uires et uestit et unguis,
 quem tenet argenti sitis inportuna famesque,
 quem paupertatis pudor et fuga, diues amicus,
 saepe decem uitiiis instructor, odit et horret, 25
 aut, si non odit, regit ac ueluti pia mater
 plus quam se sapere et uirtutibus esse priorem
 uolt et ait prope uera: 'Meae (contendere noli)
 stultitiam patiuntur opes; tibi paruola res est;
 arta decet sanum comitem toga; desine mecum 30
 certare.' Etrapelus cuicumque nocere uolebat
 uestimenta dabat pretiosa; beatus enim iam
 cum pulchris tunicis sumet noua consilia et spes,
 dormiet in lucem, scorto postponet honestum
 officium, nummos alienos pascet, ad imum 35
 Thraex erit aut holitoris aget mercede caballum.
 Arcanum neque tu scrutaberis illius umquam,
 commissumque teges et uino tortus et ira;
 nec tua laudabis studia aut aliena reprendes,
 nec, cum uenari uolet ille, poemata panges. 40
 Gratia sic fratrum geminorum, Amphionis atque
 Zethi dissiluit, donec suspecta seuro
 conticuit lyra. Fraternalis cessisse putatur
 moribus Amphion; tu cede potentis amici
 lenibus imperiis, quotiensque educet in agros 45
 Aetolis onerata plagis iumenta canesque,
 surge et inhumanae senium depone Camenae,
 cenes ut pariter pulmenta laboribus empta;
 Romanis sollemne uiris opus, utile famae
 uitaeque et membris, praesertim cum ualeas et 50
 uel cursu superare canem uel uiribus aprum
 possis. Adde, uirilia quod speciosius arma
 non est qui tractet; scis quo clamore coronae
 proelia sustineas campestris. Denique saeuam
 militiam puer et Cantabrica bella tulisti 55
 sub duce qui templis Parthorum signa refigit
 nunc et, siquid abest, Italis adiudicat armis.
 Ac ne te retrahas et inexcusabilis absis,
 quamuis nil extra numerum fecisse modumque
 curas, interdum nugaris rure paterno: 60
 partitur lintres exercitus, Actia pugna
 te duce per pueros hostili more refertur;
 aduersarius est frater, lacus Hadria, donec
 alterutrum uelox Victoria fronde coronet.
 Consentire suis studiis qui crediderit te, 65
 fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.
 Protinus ut moneam, siquid monitoris eges tu,
 quid de quoque uiro et cui dicas, saepe uideto.
 Percontatorem fugito; nam garrulus idem est,
 nec retinent patulae commissa fideliter aures, 70

et semel emissum uolat inreuocabile uerbum.
 Non ancilla tuum iecur ulceret ulla puerue
 intra marmoreum uenerandi limen amici,
 ne dominus pueri pulchri caraeue puellae
 munere te paruo beet aut incommodus angat. 75
 Qualem commendes, etiam atque etiam aspice, ne mox
 incutiant aliena tibi peccata pudorem.
 Fallimur et quondam non dignum tradimus; ergo
 quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri,
 ut penitus notum, si temptent crimina, serues 80
 tuterisque tuo fidentem praesidio; qui
 dente Theonino cum circumroditur, ecquid
 ad te post paulo uentura pericula sentis?
 Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet,
 et neglecta solent incendia sumere uires. 85
 Dulcia inexpertis cultura potentis amici;
 expertus metuit. Tu, dum tua nauis in alto est,
 hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura.
 Oderunt hilarem tristes tristemque iocosi,
 sedatum celeres, agilem nauumque remissi; 90

 oderunt porrecta negantem pocula, quamuis
 nocturnos iures te formidare tepores;
 deme supercilio nubem; plerumque modestus
 occupat obscuri speciem, taciturnus acerbi. 95
 Inter cuncta leges et percontabere doctos,
 qua ratione queas traducere leniter aeuum,
 num te semper inops agitet uexetque cupido,
 num pauor et rerum mediocriter utilium spes,
 uirtutem doctrina paret naturane donet, 100
 quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum,
 quid pure tanquillet, honos an dulce lucellum,
 an secretum iter et fallentis semita uitae.
 Me quotiens reficit gelidus Digentia riuus,
 quem Mandela bibit, rugosus frigore pagus 105
 quid sentire putas, quid credis, amice, precari?
 ' Simihi quod nunc est, etiam minus, et mihi uiuam
 quod superest aeui, siquid superesse uolunt di;
 sit bona librorum et prouisae frugis in annum
 copia, neu fluitem dubiae spe pendulus horae.' 110
 Sed satis est orare Iouem quae ponit et aufert;
 det uitam, det opes; aequum mi animum ipse parabo.

Prisco si credis, Maecenas docte, Cratino,
 nulla placere diu nec uiuere carmina possunt
 quae scribuntur aquae potoribus; ut male sanos
 adscripsit Liber Satyris Faunisque poetas,
 uina fere dulces oluerunt mane Camenae; 5
 laudibus arguitur uini uinosus Homerus;
 Ennius ipse pater numquam nisi potus ad arma
 prosiluit dicenda. ' ~~Fr~~um putealque Libonis
 mandabo siccis, adimam cantare seueris' :
 hoc simul edixi, non cessuere poetae 10
 nocturno certare mero, putere diurno.
 Quid? Siquis uoltu toruo ferus et pede nudo
 exiguaeque togae simulet textore Catonem,
 uirtutemne repraesentet moresque Catonis?
 Rupit Iarbitam Timagenis aemula lingua 15
 dum studet urbanus tenditque disertus haberi.
 Decipit exemplar uitii imitabile; quodsi
 pallere casu, biberent exsanguis cuminum.
 O imitatores, seruom pecus, ut mihi saepe
 bilem, saepe iocum uestri mouere tumultus! 20
 Libera per uacuum posui uestigia princeps,
 non aliena meo pressi pede. Qui sibi fidet,
 dux reget examen. Parios ego primus iambos
 ostendi Latio, numeros animosque secutus
 Archilochi, non res et agentia uerba Lycamben; 25
 ac ne me foliis ideo breuioribus ornes
 quod timui mutare modos et carminis artem,
 temperat Archilochi Musam pede mascula Sappho,
 temperat Alcaeus, sed rebus et ordine dispar,
 nec socerum quaerit, quem uersibus oblinat atris, 30
 nec sponsae laqueum famoso carmine nectit.
 Hunc ego, non alio dictum prius ore, Latinus
 uolgaui fidicen; iuuat inmemorata ferentem
 ingenuis oculisque legi manibusque teneri.
 Scire uelis, mea cur ingratus opuscula lector 35
 laudet ametque domi, premat extra limen iniquus;
 non ego uentosae plebis suffragia uenor
 impensis cenarum et tritae munere uestis;
 non ego nobilium scriptorum auditor et ultor
 grammaticas ambire tribus et pulpita dignor. 40
 Hinc illae lacrimae... 'Spissis indigna theatri
 scripta pudet recitare et nugis addere pondus,'
 si dixi: 'Rides' ~~ai~~ 'et Iouis auribus ista
 seruas; fidis enim manare poetica mella
 te solum, tibi pulcher.' Ad ~~hec~~ ego naribus uti 45
 formido et, luctantis acuto ne secer ungui,
 ' Displet iste locus' ~~lamo~~ et diludia posco.
 Ludus enim genuit trepidum certamen et iram,

ira truces inimicitias et funebre bellum.

XX

Vortumnum Ianumque, liber, spectare uideris,
scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus.
Odisti clauis et grata sigilla pudico,
paucis ostendi gemis et communia laudas,
non ita nutritus. Fuge quo descendere gestis; 5
non erit emisso reditus tibi: ' Quid ~~me~~er egi?
Quid uolui?' ites, ubi quid te laeserit; et scis
in breue te cogi, cum plenus languet amator.
Quodsi non odio peccantis desipit augur,
carus eris Romae donec te deserat aetas; 10
contrectatus ubi manibus sordescere uolgi
coeperis, aut tineas pasces taciturnus inertis
aut fugies Vticam aut uinctus mitteris Ilerdam.
Ridebit monitor non exauditus, ut ille
qui male parentem in rupes protrusit asellum 15
iratus; quis enim inuitum seruare laboret?
Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
occupet extremis in uicis balba senectus.
Cum tibi sol tepidus pluris admouerit auris,
me libertino natum patre et in tenui re 20
maiores pinnas nido extendisse loqueris,
ut quantum generi demas, uirtutibus addas;
me primis urbis belli placuisse domique,
corporis exigui, praecanum, solibus aptum,
irasci celerem, tamen ut placabilis essem. 25
Forte meum siquis te percontabitur aeuum,
me quater undenos sciat impleuisse Decembris
collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

Liber II

I

Cum tot sustineas et tanta negotia solus,
res Italas armis tuteris, moribus ornes,
legibus emendes, in publica commoda peccem
si longo sermone morer tua tempora, Caesar.
Romulus et Liber pater et cum Castore Pollux, 5
post ingentia facta deorum in templa recepti,
dum terras hominumque colunt genus, aspera bella
componunt, agros adsignant, oppida condunt,
plorauere suis non respondere fauorem
speratum meritis. Diram qui contudit hydram 10
notaque fatali portenta labore subegit,
comperit inuidiam supremo fine domari.
Vrit enim fulgore suo qui prae grauat artes
infra se positas; extinctus amabitur idem.
Praesenti tibi maturos largimur honores 15
iurandasque tuom per numen ponimus aras,
nil oriturum alias, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus sapiens et iustus in uno
te nostris ducibus, te Graiis anteferendo
cetera nequaquam simili ratione modoque 20
aestimat et, nisi quae terris semota suisque
temporibus defuncta uidet, fastidit et odit,
sic fautor ueterum ut tabulas peccare uetantis,
quas bis quinque uiri sanxerunt, foedera regum
uel Gabiis uel cum rigidis aequata Sabinis, 25
pontificum libros, annosa uolumina uatum
dictitet Albano Musas in monte locutas.
Si, quia Graiorum sunt antiquissima quaeque
scripta uel optima, Romani pensantur eadem
scriptores trutina, non est quod multa loquamur: 30
nihil intra est oleam, nil extra est in nuce duri;
uenimus ad summum fortunae: pingimus atque
psallimus et luctamur Achiuis doctius unctis.
Si meliora dies, ut uina, poemata reddit,
scire uelim chartis pretium quotus adroget annus. 35
Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter
perfectos ueteresque referri debet an inter
uilis atque novos? Excludat iurgia finis.
' **Et** uetus atque probus centum qui perficit annos.'
Quid? Qui deperiit minor uno mense uel anno, 40
inter quos referendus erit? Veteresne poetas
an quos et praesens et postera respuat aetas?
'Iste quidem ueteres inter ponetur honeste

qui uel mense breui uel toto est iunior anno.
 Vtor permissio caudaeque pilos ut equinae 45
 paulatim uello et demo unum, demo etiam unum,
 dum cadat elusus ratione ruentis acerui
 qui redit in fastos et uirtutem aestimat annis
 miraturque nihil, nisi quod Libitina sacrauit.
 Ennius, et sapiens et fortis et alter Homerus, 50
 ut critici dicunt, leuiter curare uidetur
 quo promissa cadant et somnia Pythagorea.
 Naeuius in manibus non est et mentibus haeret
 paene recens? Adeo sanctum est uetus omne poema.
 Ambigitur quotiens uter utro sit prior, aufert 55
 Paccuius docti famam senis, Accius alti,
 dicitur Afrani toga conuenisse Menandro,
 Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi,
 uincere Caecilius grauitate, Terentius arte.
 Hos ediscit et hos arto stipata theatro 60
 spectat Roma potens; habet hos numeratque poetas
 ad nostrum tempus Liui scriptoris ab aeuo.
 Interdum uolgus rectum uidet, est ubi peccat.
 Si ueteres ita miratur laudatque poetas
 ut nihil anteferat, nihil illis comparet, errat; 65
 si quaedam nimis antique, si pleraque dure
 dicere credit eos, ignaue multa fatetur,
 et sapit et mecum facit et Ioue iudicat aequo.
 Non equidem insector delendaue carmina Liui
 esse reor, memini quae plagosum mihi paruo 70
 Orbilius dictare; sed emendata uideri
 pulchraque et exactis minimum distantia miror.
 Inter quae uerbum emicuit si forte decorum,
 si uersus paulo concinnior unus et alter,
 iniuste totum ducit uenditque poema. 75
 Indignor quicquam reprehendi, non quia crasse
 compositum inlepideue putetur, sed quia nuper,
 nec ueniam antiquis, sed honorem et praemia posci.
 Recte necne crocum floresque perambulet Attae
 fabula si dubitem, clament periisse pudorem 80
 cuncti paene patres, ea cum reprehendere coner
 quae grauis Aesopus, quae doctus Roscius egit,
 uel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt,
 uel quia turpe putant parere minoribus et, quae
 inberbes didicere, senes perdenda fateri. 85
 Iam Saliare Numae carmen qui laudat, et illud
 quod mecum ignorat solus uolt scire uideri,
 ingeniis non ille fauet plauditque sepultis,
 nostra sed inpugnat, nos nostraque liuidus odit.
 Quodsi tam Graecis nouitas inuisa fuisset 90
 quam nobis, quid nunc esset uetus? Aut quid haberet
 quod legeret tereretque uiritim publicus usus?

Vt primum positis nugari Graecia bellis
 coepit et in uitium fortuna labier aequa,
 nunc athletarum studiis, nunc arsit equorum, 95
 marmoris aut eboris fabros aut aeris amauit,
 suspendit picta uoltum mentemque tabella,
 nunc tibicinibus, nunc est gauisa tragoedis;
 sub nutrice puella uelut si luderet infans,
 quod cupide petiit mature plena reliquit. 100
 Quid placet aut odio est, quod non mutabile credas?
 Hoc paces habuere bonae uentique secundi.
 Romae dulce diu fuit et sollemne reclusa
 mane domo uigilare, clienti promere iura,
 cautos nominibus rectis expendere nummos, 105
 maiores audire, minori dicere per quae
 crescere res posset, minui damnosa libido.
 Mutauit mentem populus leuis et calet uno
 scribendi studio; pueri patresque seueri
 fronde comas uincti cenant et carmina dictant. 110
 Ipse ego, qui nullos me adfirmo scribere uersus,
 inuenior Parthis mendacior et prius orto
 sole uigil calamum et chartas et scrinia posco.
 Nauim agere ignarus nauis timet; habrotonum aegro
 non audet nisi qui didicit dare; quod medicorum est 115
 promittunt medici; tractant fabrilia fabri:
 scribimus indocti doctique poemata passim.
 Hic error tamen et leuis haec insania quantas
 uirtutes habeat, sic collige: uatis auarus
 non temere est animus; uersus amat, hoc studet unum; 120
 detrimenta, fugas seruorum, incendia ridet;
 non fraudem socio puerouae incogitat ullam
 pupillo; uiuit siliquis et pane secundo;
 militiae quamquam piger et malus, utilis urbi,
 si das hoc, paruis quoque rebus magna iuuari. 125
 Os tenerum pueri balbumque poeta figurat,
 torquet ab obscenis iam nunc sermonibus aurem,
 mox etiam pectus praeceptis format amicis,
 asperitatis et inuidiae corrector et irae,
 recte facta refert, orientia tempora notis 130
 instruit exemplis, inopem solatur et aegrum.
 Castis cum pueris ignara puella mariti
 disceret unde preces, uatem ni Musa dedisset?
 Poscit opem chorus et praesentia numina sentit,
 caelestis implorat aquas docta prece blandus, 135
 auertit morbos, metuenda pericula pellit,
 impetrat et pacem et locupletem frugibus annum;
 carmine di superi placantur, carmine Manes.
 Agricolae prisci, fortes paruoque beati,
 condita post frumenta leuantes tempore festo 140
 corpus et ipsum animum spe finis dura ferentem,

cum sociis operum pueris et coniuge fida
 Tellurem porco, Siluanum lacte piabant,
 floribus et uino Genium memorem breuis aeuī.
 Fescennina per hunc inuenta licentia morem 145
 uersibus alternis opprobria rustica fudit,
 libertasque recurrentis accepta per annos
 lusit amabiliter, donec iam saeuos apertam
 in rabiem coepit uerti iocus et per honestas
 ire domos impune minax. Doluere cruento 150
 dente lacessiti, fuit intactis quoque cura
 condicione super communi; quin etiam lex
 poenaeque lata, malo quae nollet carmine quemquam
 describi; uertere modum, formidine fustis
 ad bene dicendum delectandumque redacti. 155
 Graecia capta ferum uictorem cepit et artes
 intulit agresti Latio; sic horridus ille
 defluxit numerus Saturnius, et graue uirus
 munditiae pepulere; sed in longum tamen aeuum
 manserunt hodieque manent uestigia ruris. 160
 Serus enim Graecis admouit acumina chartis
 et post Punica bella quietus quaerere coepit,
 quid Sophocles et Thespis et Aeschylus utile ferrent.
 Temptauit quoque rem si digne uertere posset,
 et placuit sibi, natura sublimis et acer; 165
 nam spirat tragicum satis et feliciter audet,
 sed turpem putat inscite metuitque lituram.
 Creditur, ex medio quia res arcessit, habere
 sudoris minimum, sed habet comoedia tanto
 plus oneris, quanto ueniae minus. Aspice, Plautus 170
 quo pacto partis tutetur amantis ephebi,
 ut patris attenti, lenonis ut insidiosi,
 quantus sit Dossennus edacibus in parasitis,
 quam non adstricto percurrat pulpita socco;
 gestit enim nummum in loculos demittere, post hoc 175
 securus, cadat an recto stet fabula talo.
 Quem tulit ad scaenam uentoso Gloria curru
 exanimat lentus spectator, sedulus inflat;
 sic leue, sic paruum est animum quod laudis auarum
 subruit aut reficit. Valeat res ludicra, si me 180
 palma negata macrum, donata reducit opimum.
 Saepe etiam audacem fugat hoc terretque poetam,
 quod numero plures, uirtute et honore minores,
 indocti stolidique et depugnare parati
 si discordet eques, media inter carmina poscunt 185
 aut ursum aut pugiles; his nam plebecula gaudet.
 Verum equitis quoque iam migrauit ab aure uoluptas
 omnis ad incertos oculos et gaudia uana.
 Quattuor aut pluris aulaea premuntur in horas
 dum fugiunt equitum turmae peditumque cateruae; 190

mox trahitur manibus regum fortuna retortis,
 esseda festinant, pilenta, petorrita, naues,
 captiuum portatur ebur, captiua Corinthus.
 Si foret in terris, rideret Democritus, seu
 diuersum confusa genus panthera camelo 195
 siue elephans albus uolgi conuerteret ora;
 spectaret populum ludis attentius ipsis
 ut sibi praebentem nimio spectacula plura;
 scriptores autem narrare putaret asello
 fabellam surdo. Nam quae peruincere uoces 200
 eualuere sonum, referunt quem nostra theatra?
 Garganum mugire putes nemus aut mare Tuscum,
 tanto cum strepitu ludi spectantur et artes
 diuitiaeque peregrinae, quibus oblitus actor
 cum stetit in scaena, concurrat dextera laeuae. 205
 Dixit adhuc aliquid? Nil sane. Quid placet ergo?
 Lana Tarentino uiolas imitata ueneno.
 Ac ne forte putes me, quae facere ipse recusem,
 cum recte tractent alii, laudare maligne,
 ille per extentum funem mihi posse uidetur 210
 ire poeta meum qui pectus inaniter angit,
 inritat, mulcet, falsis terroribus implet,
 ut magus, et modo me Thebis, modo ponit Athenis.
 Verum age et his, qui se lectori credere malunt
 quam spectatoris fastidia ferre superbi, 215
 curam redde breuem, si munus Apolline dignum
 uis complere libris et uatibus addere calcar,
 ut studio maiore petant Helicon auirentem.
 Multa quidem nobis facimus mala saepe poetae
 (ut uineta egomet caedam mea), cum tibi librum 220
 sollicito damus aut fesso; cum laedimur, unum
 si quis amicorum est ausus reprehendere uersum;
 cum loca iam recitata reuoluimus inreuocati;
 cum lamentamur non apparere labores
 nostros et tenui deducta poemata filo; 225
 cum speramus eo rem uenturam ut, simul atque
 carmina rescieris non fingere, commodus ultro
 arcessas et egere uetes et scribere cogas.
 Sed tamen est operae pretium cognoscere qualis
 aedituos habeat belli spectata domique 230
 uirtus, indigno non committenda poetae.
 Gratus Alexandro regi Magno fuit ille
 Choerilos, incultis qui uersibus et male natis
 rettulit acceptos, regale nomisma, Philippos.
 Sed ueluti tractata notam labemque remittunt 235
 attramenta, fere scriptores carmine foedo
 splendida facta linunt. Idem rex ille, poema
 qui tam ridiculum tam care prodigus emit,
 edicto uetuit nequis se praeter Apellen

pingeret aut alius Lysippo duceret aera 240
 fortis Alexandri uoltum simulantia. Quodsi
 iudicium subtile uidendis artibus illud
 ad libros et ad haec Musarum dona uocares,
 Boeotum in crasso iurares aere natum.
 At neque dedecorant tua de se iudicia atque 245
 munera, quae multa dantis cum laude tulerunt
 dilecti tibi Vergilius Variusque poetae,
 nec magis expressi uoltus per aenea signa
 quam per uatis opus mores animique uirorum
 clarorum apparent. Nec sermones ego mallet 250
 repentis per humum quam res componere gestas
 terrarumque situs et flumina dicere et arces
 montibus impositas et barbara regna tuisque
 auspiciis totum confecta duella per orbem,
 claustraque custodem pacis cohibentia Ianum 255
 et formidatam Parthis te principe Romam,
 si, quantum cuperem, possem quoque; sed neque paruom
 carmen maiestas recipit tua, nec meus audet
 rem temptare pudor, quam uires ferre recusent.
 Sedulitas autem stulte quem diligit urget, 260
 praecipue cum se numeris commendat et arte;
 discit enim citius meminitque libentius illud
 quod quis deridet quam quod probat et ueneratur.
 Nil moror officium quod me grauat, ac neque ficto
 in peius uoltu proponi cereus usquam 265
 nec praue factis decorari uersibus opto,
 ne rubeam pingui donatus munere et una
 cum scriptore meo capsula porrectus operta
 deferar in uicum uendentem tus et odores
 et piper et quicquid chartis amicitur ineptis. 270

II

Flore, bono claroque fidelis amice Neroni,
 siquis forte uelit puerum tibi uendere natum
 Tibure uel Gabiis et tecum sic agat: ' **H**i et
 candidus et talos a uertice pulcher ad imos 5
 fiet eritque tuus nummorum milibus octo,
 uerna ministeriis ad nutus aptus erilis,
 litterulis Graecis inbutus, idoneus arti
 cuilibet; argilla quiduis imitaberis uda;
 quin etiam canet indoctum, sed dulce bibenti.
 Multa fidem promissa leuant, ubi plenius aequo 10

laudat uenalis qui uolt extrudere merces.
 Res urget me nulla; meo sum pauper in aere.
 Nemo hoc mangonum faceret tibi; non temere a me
 quiuis ferret idem. Semel hic cessauit et, ut fit,
 in scalis latuit metuens pendentis habenae'; 15
 des nummos, excepta nihil te si fuga laedit,
 ille ferat pretium poenae securus, opinor.
 Prudens emisti uitiosum, dicta tibi est lex;
 insequeris tamen hunc et lite moraris iniqua?
 Dixi me pigrum proficiscenti tibi, dixi 20
 talibus officiis prope mancum, ne mea saeuos
 iurgares ad te quod epistula nulla rediret.
 Quid tum profeci, mecum facientia iura
 si tamen adtemptas? Quereris super hoc etiam quod
 expectata tibi non mittam carmina mendax. 25
 Luculli miles collecta uiatica multis
 aerumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem
 perdiderat; post hoc uehemens lupo, et sibi et hosti
 iratus pariter, ieiunis dentibus acer,
 praesidium regale loco deiecit, ut aiunt, 30
 summe munito et multarum diuite rerum.
 Clarus ob id factum donis ornatur honestis,
 accipit et bis dena super sestertia nummum.
 Forte sub hoc tempus castellum euertere praetor
 nescio quod cupiens hortari coepit eundem 35
 uerbis quae timido quoque possent addere mentem;
 'I, bone, quo uirtus tua te uocat, i pede fausto,
 grandia laturus meritorum praemia. Quid stas?'
 Post haec ille catus, quantumuis rusticus: 'Ibit,
 ibit eo, quo uis, qui zonam perdidit' inquit 40
 Romae nutriri mihi contigit atque doceri
 iratus Grai quantum nocuisset Achilles.
 Adiecere bonae paulo plus artis Athenae,
 scilicet ut uellem curuo dinoscere rectum
 atque inter siluas Academi quaerere uerum. 45
 Dura sed emouere loco me tempora grato
 ciuilisque rudem belli tulit aestus in arma
 Caesaris Augusti non responsura lacertis.
 Vnde simul primum me dimisere Philippi,
 decisis humilem pinnis inopemque paterni 50
 et laris et fundi paupertas impulit audax
 ut uersus facerem; sed quod non desit habentem
 quae poterunt umquam satis expurgare cicutae,
 ni melius dormire putem quam scribere uersus?
 Singula de nobis anni praedantur euntes; 55
 eripere iocos, uenerem, conuiuia, ludum;
 tendunt extorquere poemata; quid faciam uis?
 Denique non omnes eadem mirantur amantque;
 carmine tu gaudes, hic delectatur iambis,

ille Bioneis sermonibus et sale nigro. 60
 Tres mihi conuiuiae prope dissentire uidentur,
 poscentes uario multum diuersa palato.
 Quis dem? Quid non dem? Renuis quod tu, iubet alter;
 quod petis, id sane est inuisum acidumque duobus.
 Praeter cetera me Romaene poemata censes 65
 scribere posse inter tot curas totque labores?
 Hic sponsum uocat, hic auditum scripta, relictis
 omnibus officiis; cubat hic in colle Quirini,
 hic extremo in Auentino, uisendus uterque;
 interualla uides humane commoda. ' Vrum 70
 purae sunt plateae, nihil ut meditantibus obstat.'
 Festinat calidus mulis gerulisque redemptor,
 torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum,
 tristia robustis luctantur funera plaustris,
 hac rabiosa fugit canis, hac lutulenta ruit sus; 75
 i nunc et uersus tecum meditare canoros.
 Scriptorum chorus omnis amat nemus et fugit urbem,
 rite cliens Bacchi somno gaudentis et umbra;
 tu me inter strepitus nocturnos atque diurnos
 uis canere et contracta sequi uestigia uatum? 80
 Ingenium, sibi quod uacuas desumpsit Athenas
 et studiis annos septem dedit insenuitque
 libris et curis, statua taciturnius exit
 plerumque et risu populum quatit: hic ego, rerum
 fluctibus in mediis et tempestatibus urbis, 85
 uerba lyrae motura sonum conectere digner?
 Frater erat Romae consulti rhetor, ut alter
 alterius sermone meros audiret honores,
 Gracchus ut hic illi, foret huic ut Mucius ille.
 Qui minus argutos uexat furor iste poetas? 90
 Carmina compono, hic elegos, 'mirabile uisu
 caelatumque nouem Musis opus.' Aspice primum
 quanto cum fastu, quanto molimine circum
 spectemus uacuum Romanis uatibus aedem;
 mox etiam, si forte uacas, sequere et procul audi 95
 quid ferat et qua re sibi nectat uterque coronam.
 Caedimur et totidem plagis consumimus hostem,
 lento Samnites ad lumina prima duello.
 Discedo Alcaeus puncto illius; ille meo quis?
 Quis nisi Callimachus? Si plus adposcere uisus, 100
 fit Mimnermus et optiuo cognomine crescit.
 Multa fero ut placem genus inritabile uatum,
 cum scribo et supplex populi suffragia capto;
 idem finitis studiis et mente recepta
 opturem patulas impune legentibus auris. 105
 Ridentur mala qui componunt carmina; uerum
 gaudent scribentes et se uenerantur et ultro,
 si taceas, laudant quicquid scripsere beati.

At qui legitimum cupiet fecisse poema,
 cum tabulis animum censoris sumet honesti; 110
 audebit, quaecumque parum splendoris habebunt
 et sine pondere erunt et honore indigna ferentur,
 uerba mouere loco, quamuis inuita recedant
 et uersentur adhuc inter penetralia Vestae;
 obscurata diu populo bonus eruet atque 115
 proferet in lucem speciosa uocabula rerum,
 quae priscis memorata Catonibus atque Cethegis
 nunc situs informis premit et deserta uetustas;
 adsciscet noua, quae genitor produxerit usus.
 Vehemens et liquidus puroque simillimus amni 120
 fundet opes Latiumque beabit diuite lingua;
 luxuriantia compescet, nimis aspera sano
 leuabit cultu, uirtute carentia tollet,
 ludentis speciem dabit et torquebitur, ut qui
 nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa mouetur. 125
 Praetulerim scriptor delirus inersque uideri,
 dum mea delectent mala me uel denique fallant,
 quam sapere et ringi. Fuit haud ignobilis Argis,
 qui se credebat miros audire tragoedos
 in uacuo laetus sessor plausorque theatro, 130
 cetera qui uitae seruaret munia recto
 more, bonus sane uicinus, amabilis hospes,
 comis in uxorem, posset qui ignoscere seruis
 et signo laeso non insanire lagoenae,
 posset qui rupem et puteum uitare patentem. 135
 Hic ubi cognatorum opibus curisque reffectus
 expulit elleboro morbum bilemque meraco
 et redit ad sese: 'Pol, me occidistis, amici,
 non seruastis' at 'cui sic extorta uoluptas
 et demptus per uim mentis gratissimus error.' 140
 Nimirum sapere est abiectis utile nugis,
 et tempestiuum pueris concedere ludum,
 ac non uerba sequi fidibus modulanda Latinis,
 sed uerae numerosque modosque ediscere uitae.
 Quocirca mecum loquor haec tacitusque recordor: 145
 ' Si tibi nulla sitim finiret copia lymphae,
 narrares medicis; quod, quanto plura parasti,
 tanto plura cupis, nulline faterier audes?
 Si uolnus tibi monstrata radice uel herba
 non fieret leuius, fugeres radice uel herba 150
 proficiente nihil curarier; audieras, cui
 rem di donarent, illi decedere prauam
 stultitiam, et cum sis nihilo sapientior, ex quo
 plenior es, tamen uteris monitoribus isdem?
 At si diuitiae prudentem reddere possent, 155
 si cupidum timidumque minus te, nempe ruberes,
 uiueret in terris te siquis auarior uno.

Si proprium est quod quis libra mercatus et aere est,
 quaedam, si credis consultis, mancipat usus,
 qui te pascit ager, tuus est, et uilicus Orbi, 160
 cum segetes occat tibi mox frumenta daturas,
 te dominum sentit. Das nummos, accipis uuam,
 pullos, oua, cadum temeti; nempe modo isto
 paulatim mercaris agrum, fortasse trecentis
 aut etiam supra nummorum milibus emptum. 165
 Quid refert, uiuas numerato nuper an olim?
 Emptor Aricini quoniam Veientis et arui
 emptum cenat holus, quamuis aliter putat, emptis
 sub noctem gelidam lignis calefactat aenum,
 sed uocat usque suum, qua populus adsita certis 170
 limitibus uicina refugit iurgia; tamquam
 sit proprium quicquam, puncto quod mobilis horae
 nunc prece, nunc pretio, nunc ui, nunc morte suprema
 permutet dominos et cedat in altera iura.
 Sic quia perpetuus nulli datur usus et heres 175
 heredem alterius uelut unda superuenit undam,
 quid uici prosunt aut horrea? Quid Calabris
 saltibus adiecti Lucani, si metit Orcus
 grandia cum paruis, non exorabilis auro?
 Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas, 180
 argentum, uestes Gaetulo murice tinctas
 sunt qui non habeant, est qui non curat habere.
 Cur alter fratrum cessare et ludere et ungui
 praeferat Herodis palmetis pinguibus, alter
 diues et inportunus ad umbram lucis ab ortu 185
 siluestrem flammis et ferro mitiget agrum,
 scit Genius, natale comes qui temperat astrum,
 naturae deus humanae, mortalis in unum
 quodque caput, uoltu mutabilis, albus et ater.
 Vtar et ex modico, quantum res poscet, aceruo 190
 tollam, nec metuam quid de me iudicet heres,
 quod non plura datis inuenerit; et tamen idem
 scire uolam quantum simplex hilarisque nepoti
 discrepet et quantum discordet parcus auaro.
 Distat enim, spargas tua prodigus an neque sumptum 195
 inuitus facias neque plura parare labores,
 ac potius, puer ut festis Quinquatribus olim,
 exiguo gratoque fruaris tempore raptim.
 Pauperies inmundi domus procul absit; ego utrum
 naue ferar magna an parua, ferar unus et idem. 200
 Non agimur tumidis uelis Aquilone secundo;
 non tamen aduersis aetatem ducimus Austris,
 uiribus, ingenio, specie, uirtute, loco, re
 extremi primorum, extremis usque priores.
 Non es auarus: abi. Quid? Cetera iam simul isto 205
 cum uitio fugere? Caret tibi pectus inani

ambitione? Caret mortis formidine et ira?
Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
nocturnos lemures portentaque Thessala rides?
Natalis grate numeras? Ignoscis amicis? 210
Lenior et melior fis accedente senecta?
Quid te exempta iuuat spinis de pluribus una?
Viuere si recte nescis, decede peritis.
Lusisti satis, edisti satis atque bibisti;
tempus abire tibi est, ne potum largius aequo 215
rideat et pulset lasciua decentius aetas.'